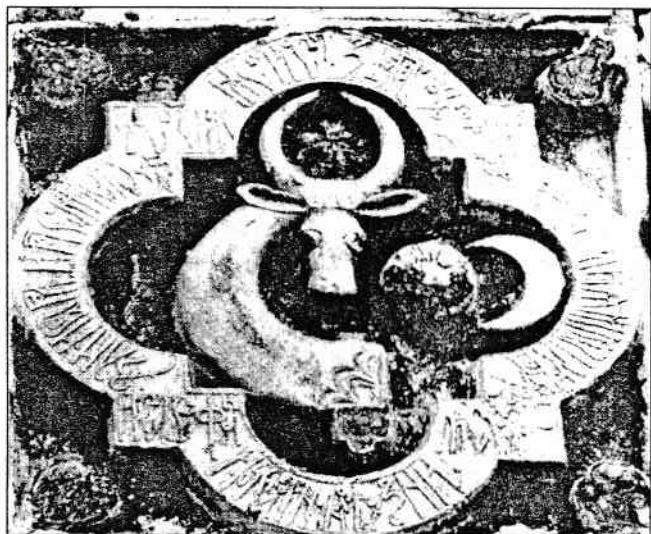




**Nuțu ROȘCA**

**Basarabia**  
și ministrul întregitor  
**Daniel CIUGUREANU**



Stema Țării Moldovei sculptată în zidurile mănăstirii Probota

## I. BASARABIA ÎNAINTE DE MAREA UNIRE

Daniel Ciugureanu este un distins fiu al Basarabiei. El a studiat trecutul acestei provincii, i-a intuit viitorul și a hotărât să se consacre schimbării destinului ei.

Pentru a realiza importanța momentului, în care a activat doctorul Daniel Ciugureanu, este necesar să vedem ce a fost provincia cuprinsă între Prut și Nistru până la anexarea rusească și care a fost situația ei după încorporarea ei în Imperiul Rus.

### Basarabia înainte de anexarea rusească

Basarabia este pământ românesc din vecii vecilor. Acest teritoriu a fost parte integrantă a Daciei preistorice, apoi a regatului antic al dacilor, condus de regii-eroi Burebista și Decebal. Sudul Basarabiei „în epoca romană, a făcut parte din teritoriul numit Ad Moesiam.. și era străbătut de un val de apărare numit, în epoca modernă, «Valul lui Traian»”<sup>1</sup>. După războaiele daco-romane, o parte a Daciei – Transilvania, Banat și vestul Munteniei – a fost încorporată în Imperiul Roman, iar teritoriile de nord și centru ale Moldovei au rămas habitatul dacilor liberi. De la romani, dacii au moștenit limba latină, din care prin evoluție firească a rezultat limba română, ca și celelalte limbi romanice. Romanii au stăpânit partea ocupată din Dacia timp de 165 de ani, după care s-au retras la sud de Dunăre. Poporul român și-a continuat neîntrerupt viața pe pământul său moștenit de la dacii străbuni.



Decebal,  
regele dacilor (87–106)

Procesul de romanizare al dacilor și de formare a poporului român include și componenta creștină. Pe pământul Daciei, în primul secol creștin, a propovăduit Sfântul Apostol Andrei, cel întâi chemat de Mântuitorul la sfânta misiune de apostol, iar mai la sud, în Tracia, Sfântul Apostol Pavel. Astfel s-a creștinat poporul român, trecând de la credința în mântuirea sufletului prin Zamolxe (Zamolxis), care a fost un pământean zeificat, la mântuirea printr-o ființă divină, prin Iisus Hristos. Aceasta este trinitatea genezei neamului românesc: moștenirea pământului de la strămoșii noștri daci, dezvoltarea

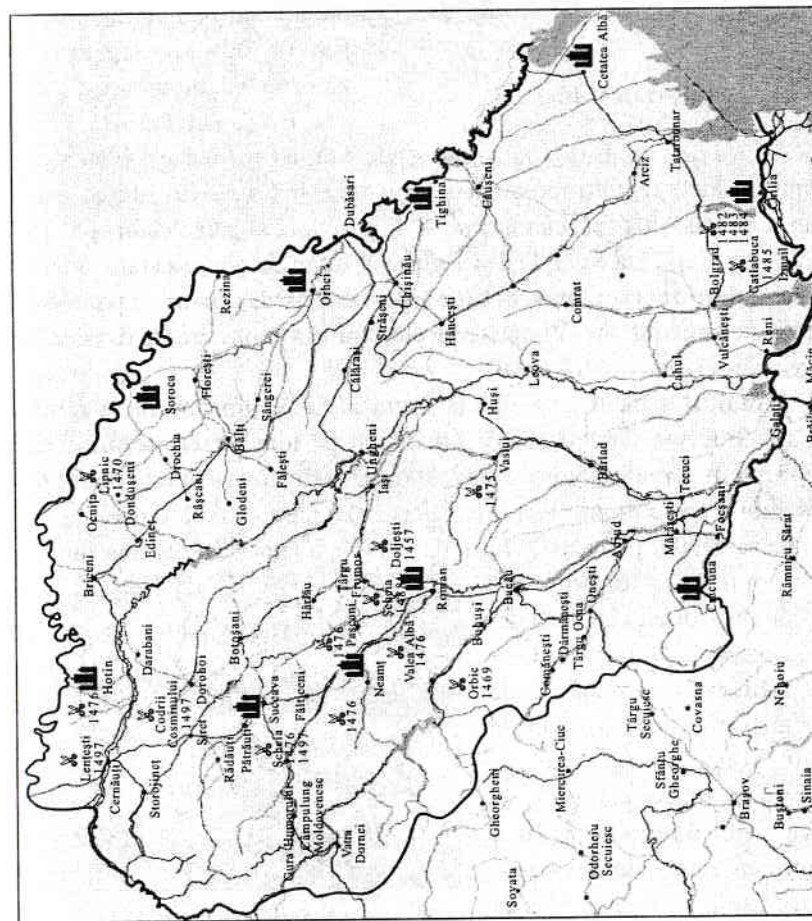
limbii române din limba latină a romanilor și credința creștină de la Sfinții Apostoli și de la ucenicii lor. Procesul respectiv a fost complex și de lungă durată, extinzându-se ulterior și asupra celorlalte părți ale Daciei, populate de dacii liberi.

Basarabia a cunoscut același îndelungat proces, împreună cu întregul popor român. „Astfel s-a încheat neamul nostru și s-a contopit așa de strâns cu pământul leagănelui său, încât el, în ciuda tuturor furtunilor care în scurgerea vremurilor s-au descărcat asupra lui, a rămas neclintit în țara sa de baștină și a păstrat neștirbit, timp de aproape 2 000 de ani, din tată în fiu, limba latină și bogata comoară de alese însușiri ale firii moștenite de la strămoșii romani”<sup>2</sup>. Dacă de la romani moștenim limba, de la daci moștenim țara în care trăim fără întrerupere dintotdeauna.

După formarea statelor medievale românești, de-a lungul secolelor, Basarabia a constituit parte integrantă a Țării Moldovei. Fiecare palmă de pământ a acestei provincii are o istorie și un erou al neamului românesc. Aici se găsesc o mulțime de locuri sfinte și de mare însemnătate pentru ființa neamului românesc. Amintirea lor ne vorbește despre eroismul înaintașilor noștri, despre luptele de apărare a integrității teritoriului românesc, despre eforturile creatoare și despre unitatea națiunii române.

Toate acestea adevăruri erau purtate cu sfințenie în sufletul lui Daniel Ciugureanu. El nu le putea concepe decât în cadrul întregii evoluții a vieții românești, așa cum le cere prezentul și viitorul. Ciugureanu a cunoscut aceste locuri, le-a trăit profund istoria și le-a reprojectat într-o perspectivă de unitate națională.

**Cetatea Albă** este o așezare veche, apărând în izvoarele antice cu numele Tyras. A făcut parte din provincia romană Moesia Inferior. În 1420, domnul Moldovei, Alexandru cel Bun, a respins aici un atac turcesc,



Țara Moldovei în secolele XV–XVII



*Cetatea Albă*

apoi a decis „ridicarea de întărituri noi la Cetatea Albă, spre a putea preîntâmpina un nou atac ce i se semnalase. Nu mai puțin de 4 000 de care se puse în mișcare pentru a căra materialul necesar pentru fortificarea cetății; 12 000 de oameni au muncit zi și noapte pentru ridicarea în grabă a zidurilor scutitoare”<sup>3</sup>.

De la Cetatea Albă, domnul Alexandru cel Bun a adus moaștele Sfântului Ioan cel Nou și le-a depus în catedrala mitropolitană din Suceava. În timpul lui Alexandru cel Bun, Cetatea Albă era, ca mărime și importanță, al patrulea oraș al Țării Moldovei, după Suceava, Iași și Tighina. Ștefan cel Mare a consolidat și a extins zidurile acestui oraș, a ctitorit aici o biserică, punând ca pârcaș al cetății pe unchiul său Vlaicu. Marele domn a numit acest oraș „cheia Mării Negre pentru Moldova”.

**Ismailul** a făcut parte, ca și Cetatea Albă, din provincia romană Moesia Inferior. Orașul Ismail s-a înălțat pe locul unei așezări antice. După întemeierea statelor medievale românești a fost stăpânit un timp de Basarabi. Pentru importanța lui ca port la Dunăre, orașul a fost întărit cu o imensă cetate, pe care Dimitrie Cantemir o apreciază ca una din cele mai importante fortărețe ale Moldovei. Tot aici își avea sediul Episcopia Dunării de Jos.

**Chilia** a fost stăpânită de domnii Țării Românești până la Radu Vodă, când Ștefan cel Mare a obținut-o pentru Moldova. Aici domnul a zidit o puternică cetate de apărare a Moldovei dinspre Marea



*Portul Cetății Chilia*



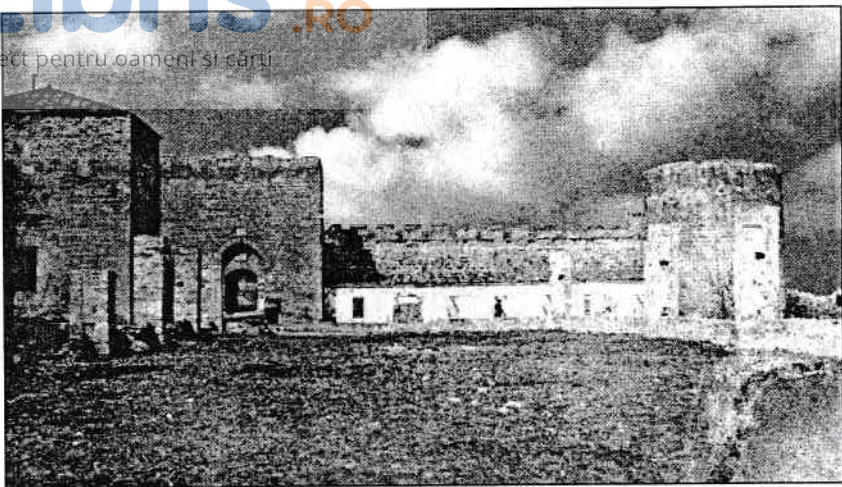
*Valul lui Traian din sudul Basarabiei*

Neagră. Tot aici el a ctitorit o mănăstire cu hramul Sfântul Nicolae. Această mănăstire a fost refăcută mai târziu de domnul Vasile Lupu.

La vărsarea Dunării în mare prin brațul Chilia, se află orașul **Vâlcov**, numit, datorită numeroaselor sale canale, Veneția României.

Orașul cu profunde ecouri istorice este **Cahulul**, o așezare ridicată pe ruinele unei așezări romane. Valul lui Traian de la Cahul constituie o mărturie istorică a acestor locuri românești. Stema orașului, ce reprezintă un scut pe care se află „un legionar roman de argint, în picioare, văzut din față și privind în dreapta, ținând în mâna dreaptă o insignă militară romană de aur, cu acvila în vârful ei, și în stânga o pavăză de argint purtând literele V.R.R. negre (Virtus Romana Rediviva)”<sup>4</sup>, este o emblemă a conștiinței naționale.

În timpul domniei lui Alexandru cel Bun, orașul **Tighina** era considerat al treilea, ca importanță, între orașele Moldovei, după Suceava și Iași. În această localitate, așezată la un vad important al Nistrului, Ștefan cel Mare a construit o cetate de apărare a țării dinspre răsărit și a înălțat o mănăstire. Cetatea a fost ridicată pe ruinele „unei străvechi cetăți, poate romane”... Aceasta deseori a împiedicat invazia hoardelor barbare venite pentru pradă. Existența perenă a Tighinei se explică prin așezarea ei la



*Cetatea Tighina*

cel mai bun vad al Nistrului, pe un drum străvechi al legiunilor și al negustorilor romani, „drumul tătareșc” de mai târziu, care lega prin vadul Dunării de la Isaccea (vechiul Novidunum) regiunile bizantine din dreapta Dunării cu Cafa, colonie genoveză<sup>5</sup>. Dimitrie Cantemir menționează că Cetatea Tighina este „cea mai fortificată cetate a întregii țări și cel mai tare parapet în coasta polonilor și tătarilor”<sup>6</sup>.

Ținutul **Lăpușna**, în decursul istoriei sale moldovenesti, a format o autonomie locală, cu organizație militară și cu îndatorirea de a păzi vadul Nistrului împotriva năvălitorilor<sup>7</sup>. Aici se află Chișinăul, orașul monumentelor de o pronunțată tradiție românească, precum biserica Râșcanu, biserica Mazarachi ș.a. În această urbă se înalță statuia *Ștefan cel Mare și Sfânt*, care iradiază duhul său patronal asupra întregii provincii.

Ținutul Lăpușnei este renumit prin câteva așezăminte de viață și cultură bisericească, precum: mănăstirea Vărzărești, întemeiată de Alexandru cel Bun, mănăstirea Hâncu, mănăstirea Căpriana, întemeiată de Alexandru cel Bun, apoi înzestrată de Ștefan cel Mare și Petru Rareș. Mănăstirea Căpriana „avea o avere enormă dincolo de Prut (23 de moșii cu 50 000 ha)”<sup>8</sup>.

Un alt oraș dinspre Nistru, întărit de Ștefan cel Mare cu o puternică cetate este **Orheiul**. Istoricul Ion Nistor arată că „fortificația Orheiului

se dovedi eficace și de mare folos pentru apărarea Basarabiei”<sup>9</sup>. Nu numai orașul, ci întreg ținutul Orheiului a avut un rol important în apărarea Moldovei. De aceea, Orheiul a fost ca Vrancea sau Câmpulung, o autonomie locală, căruia Ștefan cel Mare în mod special, i-a acordat importante privilegii. Marele domn – a cărui amintire este nesfârșit de vie în întregul ținut – ținea să răsplătească din belșug, în acest chip, vitejia orheienilor, cunoscuți ca cei mai buni arcași<sup>10</sup>. În orașul Orhei se înalță Catedrala „Sfântul Dumitru”, ctitorită de domnul Vasile Lupu; în ținut funcționează mănăstirile Curchi, Hârbovăț, Saharna ș.a.

Un alt ținut cu o veche istorie românească este cel al **Bălților**. Situat în partea de sus a Basarabiei, acest ținut, în epoca medievală, dădea țării o importantă producție de grâne. În timpul Mușatinilor, locuitorii de aici erau vestiți și prin creșterea hergheliilor de cai, necesare pentru oștirea Moldovei. Orașul Bălți a fost reședința Episcopiei Ortodoxe Române a Hotinului.

În șirul localităților de pe Nistru – întărite cu cetăți puternice de domnii Țării Moldovei, pentru apărarea pământului românesc de năvălirile de la răsărit – este și orașul **Soroca**. „Construită solid din blocuri mari de piatră, cetatea a avut la început rostul de strajă la malul Nistrului în calea tătarilor. Din creștetul ei puteau fi supravegheate întinsele văi ale Podoliei. După 1500, cetatea a fost administrată de pârcălabi”<sup>11</sup>. Pentru importanța ei strategică, cetatea a fost extinsă și întărită de domnul Petru Rareș. Această fortăreață a avut un rol atât de important în istoria ținutului, încât amintirea despre ea și despre ctitorul ei a rămas mereu vie. Stema județului Soroca este o evocare a acestui rol. Ea are pe un scut o efigie de cetate cu trei turnuri asemănătoare cu o parte din cetatea lui Ștefan cel Mare. Aceleași însemne figurează și în stema orașului Soroca. Dimitrie Cantemir arată



*Biserica „Sf. Dumitru” din Orhei, ctitorie a domnului Vasile Lupu*



*Cetatea Soroca*

că cetatea Soroca este „foarte puternic întărită. Are zid de piatră, dar foarte tare, apărat de turnuri foarte înalte și construite din cremene, de care sunt pline dealurile dimprejur”<sup>12</sup>.

Ținutul Soroca este împânzit de 160 de biserici și mănăstiri, multe din care constituie monumente istorice, precum Japca, Călărășeuca și Dobrușa, întemeiate în secolul al XVII-lea.

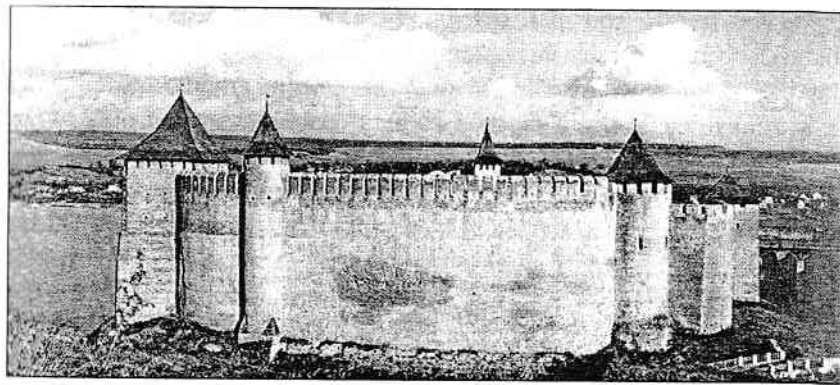
**Cetatea Hotin** a fost ridicată de Alexandru cel Bun pe malul drept al Nistrului pentru apărarea hotarului dinspre nord. Pierdută de succesorii piosului domn în favoarea Regatului Polonez, cetatea a fost recucerită și întărită de Ștefan cel Mare. Zidurile acestei fortărețe au fost consolidate și de Petru Rareș. Mulți domni și mari boieri moldoveni și-au aflat aici adăpostul în timpuri turburi. În admirația sa pentru această cetate, Nicolae Iorga releva: „Meșteri din Podolia sau italieni au lucrat Hotinul cel nou, pe la 1400. Ei au făcut din piatră bine potrivită și amestecată cu linii de cărămidă, pentru podoabă, un masiv rotund de zidărie strașnică, ce se ridică drept pe malul Nistrului puternic. Turnuri se umflă pe la colțuri, tot așa uriaș plănuite și duse la îndeplinire. În centru se făcură încăperi de rugăciune și locuință, și printre năruiturile de acum, printre multe schimbări, care au pierdut astăzi orice înfățișare, rămâi uimit când vezi semnele deosebitoare ale arhitecturii din secolul al XV-lea al Moldovei”<sup>13</sup>.

La Hotin, Ștefan cel Mare a ctitorit biserica Sfântul Nicolae, care ulterior devenise sediu al Episcopiei Ortodoxe Române din nordul Basarabiei.

Cultul lui Ștefan cel Mare generează însuflețire pretutindeni în Basarabia. Sunt demne de reținut cuvintele istoricului Ion Nistor care sintetizează rolul acestui domn în apărarea Basarabiei: „Ștefan cel Mare, în prima jumătate a domniei sale, fusese preocupat neconținut de chestiuni basarabene. El a luptat cu polonii pentru redobândirea Hotinului, el a recucerit cu grele jertfe Chilia și a apărat-o în lupte crâncene cu ungurii la Baia și cu turcii la Podul Înalt și Războieni. Tot el a ridicat cetatea Orheiului împotriva tătarilor și cetatea Soroca contra cazacilor prădalnici”<sup>14</sup>. Prin faptele sale eroice, Sfântul Ștefan cel Mare a rămas nemuritor printre români. El veghează asupra națiunii și este mereu prezent în sufletele tuturor românilor.

Domnii moldoveni puneau în aceste orașe-cetăți pârčalabi, „care aveau la îndemână cete de voinici pentru paza hotarului. Aceștia primeau pământuri militarești de veci, ca și grănicerii din părțile ardelenne, în schimbul îndatoriei de a fi în fiecare clipă gata de luptă contra cazacilor și tătarilor năvălitori”<sup>15</sup>.

Prin cetățile ridicate de-a lungul Nistrului și la litoralul Mării Negre, domnii moldoveni au făcut din Basarabia o fortăreață dinspre răsărit și nord a pământului și neamului românesc. Aceste cetăți împreună cu orașele și satele Basarabiei vorbesc despre apartenența acestei provincii la neamul românesc.



*Cetatea Hotin*